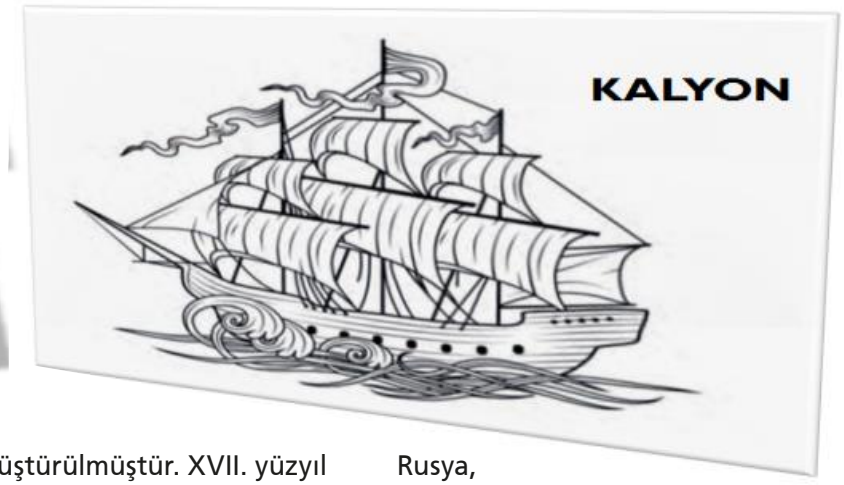
TARİH Sınıf-11

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU OSMANLI DENİZCİLİĞİNDE KADIRGADAN KALYONA GEÇİŞ

XVII VE XVIII. YÜZYILLARDA OSMANLI DEVLETİ'NDE VE AVRUPA'DA DENİZCİLİK FAALİYETLERİ

XVIII. yüzyılda okyanuslardaki mücadeleler haricinde Akdeniz'de de üstünlük mücadelesi başladı. Doğu ticaretine ulaşmak isteyen İngiltere, Fransa ve Rusya arasında hızlı bir rekabet yaşandı. Osmanlı Devleti ise bu devletler karşısında elindeki önemli yerleri korumak için var gücüyle mücadelesini sürdürdü.

Osmanlı gemiciliğinin gelişimindeki birinci dönem, devletin kuruluşundan XVII. yüzyılın sonlarına kadar devam eden kürekli gemilerdir. İkinci dönem ise XIX. yüzyılın ortalarına kadar süren yelkenli gemiler dönemidir. Birinci dönemde kullanılan başlıca gemiler kadırgalar iken ikinci dönemde kalyonlar kullanılmıştır.

Avrupalı devletler, Atlas Okyanusu'ndaki güçlü gelgit akıntıları ve rüzgârlar nedeniyle kadırgalarla ne ticaret ne de savaş yapabiliyordu. XV. yüzyıl sonlarından itibaren okyanus gemiciliği gelişti ve XVI. yüzyıl sonundan itibaren Avrupalı devletler yelkenli gemilere geçerek kalyonları birer top bataryasına dönüştürdü. Böylece deniz savaşları yeni bir nitelik kazandı.

Akdeniz'in iklim şartlarına uygun olarak ve zaman içerisinde geliştirilen kadırgalar, bu coğrafyada uzun yıllar kullanılmıştı. Ancak XVI. yüzyıl sonlarından itibaren Akdeniz'e gelen İngiltere ve Hollanda'nın kalyonları, kadırgalara üstünlük sağlayarak Akdeniz'e hâkim olmaya başlamıştı. Bu devletlerin gemilerini kiralayan Venedik, Girit'i kuşatan Osmanlı donanmasını engelleyerek denizde Osmanlılara karşı üstünlük sağlamayı başardı. Venedik kalyonları karşısında Osmanlı kadırgalarının âciz kalması sonucunda Osmanlı devlet adamları kalyon inşasına karar verdi ve böylece kadırgadan kalyona geçiş süreci Osmanlı donanması için de başladı. Dolayısıyla Girit Seferi, Osmanlı gemi teknolojisindeki değişimde ve donanma stratejisinde önemli bir dönüm noktası oldu.

Osmanlı Devleti'nin denizlerdeki hâkimiyetini kadırga güçleriyle sürdüremeyeceği XVI. yüzyıl sonlarından itibaren ortaya çıkmıştır. XVII. yüzyılda siyasi ve ekonomik sorunlarla uğraşan Osmanlılar, Batı gemiciliğindeki teknolojik gelişmeleri takip edememiştir. Ayrıca siyasi hedeflerine sadece kara kuvvetiyle ulaşabileceğini düşünen Osmanlılar, donanmayı kullanma ve geliştirmede geç kalmıştır. Bu nedenle gemi teknolojisinde de bütün gemiler ancak XVIII. yüzyılda kalyona dönüştürülmüştür. XVII. yüzyıl Osmanlılar ile Venedikliler arasında Girit Adası için yapılan yoğun mücadelelerle geçmiştir.

1654'te Çanakkale Boğazı'nı abluka altına alan Venedikliler, denizlerdeki mücadelelerde Osmanlılara karşı üstünlük sağlamıştır. Bu yenilgideki ana sebep kalyon kullanmanın ayrı bir maharet istemesi ve Osmanlı kalyonlarında görevli mürettebatın tecrübesiz olmasıdır.

Osmanlı'da, kalyonculuğun geliştirilmesinin etkisiyle 1685-1699 yılları arasındaki deniz savaşlarında başarılar elde edilse de karada Karlofça Antlaşması'yla sonuçlanan mağlubiyetler yaşanmıştı. Osmanlı donanması, Karlofça Antlaşması'yla Venedik'e verilen Mora'nın, 1718 Pasarofça Antlaşması'yla geri alınmasında önemli rol oynamıştı. 1717'de Venediklilerle yapılan üç deniz savaşını da Osmanlılar kazanmıştı. Venedik karşısında alınan galibiyetlerle kadırgadan kalyona geçişteki yeni yapılanmanın etkisi görülmüştü. Kalyonculuğun gelişmesiyle Osmanlı donanması, 1770 Çeşme yenilgisine kadar Akdeniz hâkimiyetini elinde tutmuştu. 1700 İstanbul Anlaşması'yla Azak Kalesi'ni ele geçirerek ilk defa Karadeniz'e çıkma fırsatı bulan Rusya, Osmanlıların Karadeniz'deki varlığı için tehdit oluşturuyordu. 1711'de Prut Savaşı'nın kazanılması ve Osmanlı donanmasının Karadeniz'deki faaliyetleri sonucunda Azak, yeniden geri alındı. Rusya'nın Osmanlı toprakları üzerindeki emelleri ve saldırgan politikalarının sonucunda 1768-1774 yılları arasındaki savaşta Ruslara ait bir donanma Baltık Denizi'nden yola çıkarak İngilizlerin yardımıyla Akdeniz'e geldi. İlk çatışmalardan sonra Çeşme Limanı'na çekilen Osmanlı donanması, ani bir saldırı ile Rus donanması tarafından yakıldı. Böylece Osmanlı donanması, Çeşme'de tarihinin ikinci büyük yenilgisini aldı. Çeşme Baskını'ndan sonra 1774-1789 arasında özellikle gemi inşasında önemli gelişmeler yaşandı. Sultan III. Mustafa, çağdaş bilgilerle donatılmış deniz subayı yetiştirilmesi konusunda harekete geçti.

Bu nedenle Baron de Tott (Baron dö Tot) isimli Fransız mühendis, donanmayı iyileştirme çalışmalarında görevlendirildi. Cezayirli Gazi Hasan Paşa tarafından, 1773 tarihinde, "Tersane Hendesehanesi" adıyla bugünkü Deniz Harp Okulu' nun temeli atıldı.

SORULAR

1-Deniz gücüne sahip olan devletlerde aşağıdakilerden hangisinin gelişmesi beklenemez?

A) Ekonomik alanda güçlenmesi
B) Kültürel etkileşime sebep olması
C) Askeri olarak her alanda üstünlük sağlaması
D) Gemicilik teknolojisini geliştirmesi
E) Denizaşırı ticaret yapması

Cevap:C

2- Osmanlı gemiciliğinin gelişimindeki birinci dönem, devletin kuruluşundan XVII. yüzyılın sonlarına kadar devam eden kürekli gemilerdir. İkinci dönem ise XIX. yüzyılın ortalarına kadar süren yelkenli gemiler dönemidir. Birinci dönemde kullanılan başlıca gemiler kadırgalar iken ikinci dönemde daha büyük olan kalyonlar kullanılmıştır.

Kadırgaların kullanılmasında;

I. Akdeniz'in iklim şartlarının uygun olması
II. koylarda ve küçük limanlarda kullanılmaya elverişli olması
III. büyük yelkenlere ve toplara sahip olması

verilenlerden hangilerinin etkili olduğu söylenebilir?

A) Yalnız I
B) Yalnız II
C) I ve II
D) II ve III
E) I,II ve III

Cevap: C

3-Osmanlı donanması, kadırgadan kalyona neden geçmiştir?

Avrupalı devletler, Atlas Okyanusu'ndaki güçlü gelgit akıntıları ve rüzgârlar nedeniyle kadırgalarla ne ticaret ne de savaş yapabiliyordu. XV. yüzyıl sonlarından itibaren okyanus gemiciliği gelişti ve XVI. yüzyıl sonundan itibaren Avrupalı devletler yelkenli gemilere geçerek kalyonları birer top bataryasına dönüştürdü. Böylece deniz savaşları yeni bir nitelik kazandı. Venedik kalyonları karşısında Osmanlı kadırgalarının âciz kalması sonucunda Osmanlı devlet adamları kalyon inşasına karar verdi ve böylece kadırgadan kalyona geçiş süreci Osmanlı donanması için de başladı.